

Euskararen ikaskuntza eta motibazioa

Erramun Baxok

«Haurrak, ikas zazute euskaraz mintzatzen», lehengo kantua, oraiko egia. Azken 20 urteetan Euskal Herriko umeen mintzamoldea biziki aldatu da. Denbora haietan familian euskaraz mintzaten ziren, erdara gero ikasten zuten. Gaur egun familietan erdara erabiltzen da bereziki hirietan, beraz euskara ikastetxeetan ikasi behar da. Euskararentzat, lehen hizkuntza izan ondoan bigarren bilakatzea aldakuntza oso arriskugarria da. Eta ez esan: «Guk, betidanikako euskaldunek, erdara ongi ikasi dugu. Sortzetikako erdaldunek euskara ikas dezatela». Argibide honek baztertzen ditu motibazio arazoak. Lehen eta bigarren hizkuntzek ez dute indar bera, bereziki euskara bigarren delarik. Bi puntu landu behar ditugu: lehen hizkuntzaren berezitasunak; bigarrenaren ikasteko zergatiak.

Lehen hizkuntzaren berezitasunak

Lau berezitasun agertzen dira haurren ga-

rapena aztertuz. Jarraiki gakizkien Piaget-en mailai. Lau aurre-
ratze elkarrekin doaz, gorputzarena eta emozioarena, adimena-
rena eta mintzoarena. Burumuinak eta nerbio-egiturak antola-
tzarekin adimena argitzen da eta mintzamoldea jartzen buru
berotzerik gabe.

Nerbio-sistemaren aldetik

Neuronen arteko loturak guri daudeino, jokabide guztien auto-
matismoak errazki eraikitzen dira: mugimenduak, urratsak, hi-
tzak. Lehenik ikasi ahotsek entzun-zentrua eta ahots-kordak mol-
datzen dituzte aktiboki eta pasiboki. Lehen ahoskerek eta esal-
diek nerbio-ildoak urratzen dituzte laster eta sakon, ezin ken-
duzko gisan. Umeez ama-hizkuntza ikasi gabe badakite. Zortzi
urtez goiti dakien hizkuntza landuko du.

Aldiz bigarrena, gorputza handitu eta ikasten duenak, ner-
bio-egiturak berriz moldatu behar ditu. Fonetika aldetik zenbait
ahots bazterrerat utzi behar ditu eta beste batzu ikasi: adibidez
Euskal Herrian erabiltzen diren hiru hizkuntzen arteko konso-
nante txistulariak eta dardarkariak, hiru zetak eta hiru erreak.
Haurrean moldatu mintzo-automatismoak desegin behar ditu,
egitura berrien eraikitzeko, ikasiak nahasi gabe. Esaldiak lantzen
ditu errepika aintzen gustuz eta nahikunde indartsu baten me-
dioz.

Laburzki, lehen hizkuntza bortzarik gabe ikasten da, jakin
eta lantzen. Aldiz bigarrena landuz ikasten da, nahikundetik
automatismoetarat. Hobe litzateke, beraz, ahal dela gaztean ikas-
tea jakin behar diren hizkuntzak, bakoitzaren fonologi eta gra-
matika-egiturak osoki finkatu aintzin, nerbio-sistema guri eta
zalu dagoeno.

Psikologi motibazioak

Lehen hizkuntza baitezpadakoa da nortasunaren eraikitzeko.
Ama-hizkuntza deitzen dena beharrezkoa da lehen bizi beharren
adierazteko, besteekin harremanetan sartzeko, bere buruaren
erakusteko. Hitz bakoitza familia barreneko sendimendu espe-

rientzia da, gosea edo egarria, beldurra eta atsegina adierazi duena. Aditzaileak ez ziren zeinnahi gizon edo emazte, baina aita-amak, anai-arrebak. Famili hizkuntzak, barne bizitzaren kon-daira delakoan, munduaren eta gizartearen ikuspide orokorra ematen digu. Ez da kode xume bat, baina bizitza molde berezia. Freud-en arabera adin horretako gertakariak totem edo tabu bilakatzen dira bizitza guziko balio dutenak. Ama-hizkuntza totem atsegingarria izan daiteke.

Aldiz bigarren hizkuntzak nahizko motibazioak ditu. Hastapenac gurasoen nahia: kulturaren zabaltzea, aberriaren maitasuna, eskola plangintza etab. Oraitik azter dezadan diglosia hau: sortzez euskaldunentzat erdara beharrezkoa da gizartearen bortxaz, aldiz erdaldunak euskararik gabe bizitzen ahal dira. Dena den bigarren hizkuntzak badauka psikologi zailtasun berezia. Gauzen ikuspide eta bizi molde berriak agertarazten ditu. Umeak ohartzen dira badirela beste mundu ikuspide batzu. Haurreko hizkuntz totema haustearekin psikologi trabak sortzen dira. Kultura berri batez jabetzea atzerriratze bat bezala da eta umeak ez daki nongoa den, ez eta norat doan. Kanadan sortu neska bat-tek, hamar urtetan Euskal Herrirat etorri zelarik, gurasoei zio-tsen (erdaraz!): «Nor gara gu? Kanadarrak, frantsesak, euskal-dunak ala nor?». Urte osoan ez zuen euskararik ikasi, hemengo bizitzara, lagunetara, jateko moldera jarri arte. Gero ikurrina eta dantza marrazki egiten hasi zen eta euskal ikaskuntzari lotu. Zenbait hizkuntz ikaslek halako afasia bat egiten dute, dakizki-ten hitzak eta esaldiak ez nahiz erabili. Ama-hizkuntza barrene-rikakoa delakoan eta bigarrena kanpotikakoa, euskara izanik etc.

Adimendu mailan

Ama-hizkuntza biziz ikasten da. Sortu bezain laster, umeak bizi-ohiturak ikasi ditu, nola jan eta edan, loa eta garbitasuna, gurasoen maitasuna eta bere buruaren zaintzea. Bigarren urtean lotura bat ezartzen du hautemate eta ekintzaren artean. Gauzen esanahiari ohartzen zaio. Adibidez txintxirina uki eta, soinu atse-gingarria entzuten duelarik, berriz jo egiten du jostailua, bere- ziki amak irri egiten badio. «Inguru ekintza» honen bitartez

jokabide aintz indartzen dira (Allport). Hirugarren urtea sinboloarena da: jostailuekin umeak bizitza berriz bizitzen du atsegabeen kentzeko. Sinbolo-jolasa mintzamolde berezia da, hizketaren bidean dena. Alabaina hizkuntzak ere bizitza errebertitzen du. Inguru ckintzen ondotik jolasak eta gero hizkuntza, hots, haurraren bizitza da mintzoaren oinarria.

Bigarren hizkuntza alderantzizko bide bati jarraitzen zaio. Lehenik kodea ikasi behar da, gero erabiltzeko bizitzako harat-honatetan eta gizarte harremanetan. Ama-hizkuntzak antolatu esperientzia beste molde batez bigarrenak kondatzen du. Bizitzak eta inguruneak bi esanahi desberdin hartzen dituzte. Hemen ere bikoiztasun zerbait agertzen ahal da.

Hizkuntzalaritza mailan

Linguistikaren aldetik nola gertatzen ote da ama-hizkuntzaren ikaskuntza? Lehen hilabeteetako zizakadurak azantzen onomatopeia bilakatzen dira: autoa «burrum-burrum» eta txakurra «ttau-ttau». Bigarren urtean haurra gauzen izenei ohartzen zaie. Hitz bakoitzak esaldi oso baten balioa dauka: «ura» esanahi baita «egarri naiz» edo «basoa ixuri dut»; «ttattume» edo «gatura dator». Hirugarren urtean izenak aditzei lotzen dizkie, bi, hiru eta asko hitzetako esaldiak moldatzen dituela. Esan daiteke ikasi gabe gramatika legeak erabiltzen dituela. Zeinnahi herritako umeek daitekeen ama-hizkuntzarik zailena hiru urtez ikasten dute. Hau da oraino argitua ez den gertakari miresgarria. Beraz ikastetxerat etortzean haurrak hizkuntza osoa badaki. Emeki emeki esaldiak zatikatuko ditu gramatika ikastearekin, perpau-sak eta hitzak bereiziz funtzioen arabera. Sintesiaren jabe izan-ki eta, analisisa ikasten du.

Aldiz bigarren hizkuntza ez da zatikatu gabe ikasten, ahal daitekeen helbide orokorrenarekin. Hitz zerrendak gogoan atxikiz eta gramatika bideetan ibiliz mintzamoldea pixkanaka osatzen du. Nolazpait ikasleak hitzek esaldiaren barrenean dituzten loturak ulertu behar ditu, dakizkin automatismoak beste batzuren sortzaile izan daitezen. Hemen analitik sintesirat goaz.

Bigarren hizkuntzaren ikasteko motibazioak

Ikasleak 15 urtetarik goiti dituelarik bere gain hartzen ditu gizarte motibazioak: euskal nortasuna, abertzaletasuna, kultura... Umeek ere ulertzen dituzte gurasoek esanik zein diren herri maitasunari doazkion eginbideak. Bigarren hizkuntzaren berezitasunez oroitzuz, hona pedagogi mailan hiru oinarrizko ideia: eragozpenak sortarazten dituelakotz, jolasak behar dira erabili ikaskuntza gozoki egin dadin; nahizkoa delakotz eta ez beharrezkoa, euskal ingurunea antola dezagun; ikastea zail delakotz, ikaskuntza mailakatu behar da, umea ongi hel dadin ikastaldi batetik besterat.

Jolas bidezko ikaskuntza

Haurrentzat ikastaldiak behar lirateke jai batzu bezala egin, jostaketak, kantuak, diskoak erabiliz. Aipatu dugun kultur atzerriarazteak ematen dituen eragozpenak, atsegin zerbaitekin gaindi daitezke. Jolasak dira haurren ekintza atsegingarriak: egun osoan josta litezke eta jolasez gauza guztiak egin. «Ludikotasun» horretaz baliatuz euskal ikaskuntza alegera izanen da. Euskara ez da bortxaz ikasi behar baina gogotik.

Euskal adiskidetasuna

Euskal ingurunea ez da ageri hirian, zenbait aldiz etxean ere ez. Ikasgelan eta ikastetxean behar litzateke antolatu Finocchiaro-k dioen kultur ugartea, ikasleak begiez, beharriez eta bihotzez sar daitezen mundu berrian. Nola hori? Bereziki edergailuekin: hormirudiak, argazkiak, panpinak, musika ahantzi gabe. Jakina da estetikak hunkitzen dituela gure nortasunaren gunc sakonenak, gizarte arketipoak jalgiazten dituelakotz.

Euskal ikastaldietan euskaraz mintzatu behar da. Abiaburu nagusi hau gogoan atxik dezagun: «Erdaraz esaten diren gauza guztiak euskaraz esan daitezkeela». Elkarrizketa esaldiak lehen bai lehen ikasten dira: agurrak, ni eta zu, dizu eta didazu, kallean ikusi zaitut edo nauzu eta horrelakoak. Irakasleek eta gurasoek ulertuko dute euskara euskaraz ikasten dela.

Adiskidetasuna sustatu behar da ikasgelan. Haurrek berdintasun zerbait ikusten dute irakaslearen eta ikasgaiaren artean. «Matematikak maite ditu» dioenak, gai horren irakaslea maiztagarria dela esan nahi du. Lehen baldintza talde txikiak dira, familia baten heinekoak. Harreman aintz erabiliko dira talde barrenean, bakoitzaren nortasuna, ikastetxeko bizitza, herriko gertakariak. Izenak, adinak, jantziak, familia, lana, kirolak, bizi osoa euskaraz berriz esperimentatu behar da.

Zailtasuna eta ongi-heltzea

Zailtasuna txikitzen da ikasgaia mailakatur. Hizkuntza zailago eta zatiak laburrago izanen dira. Adinaren araberako plan-gintza antolatuko da, bi aste interes-gune berean egonez. Ikastaldi laburrak (30 minutu) ongi animatuko dira: ariketak, aurkezpenak, psikomotrizitatea. Haurrek sendituko dute ongi heltzen direla eta egun guztiez gauza berriak esaten ahal dituztela. Ongi-heltze sendimendu hori da aurreratzeko motibazio biziena.

Azken gogoeta

Ez da bigarren hizkuntza lehena bezala ikasten, bien arteko desberdintasunak ezin kenduak direnez, ikusi dugun bezala. Egia honek bi helburu gogorazten dizkigu:

1. Erdaldunek euskara ikas dezatela egin ahala goizik eta gogotik beren bizitza guzia euskaraz errepikatzeke.
2. Euskaldun berri horiek ezkondu eta, euskara erabil dezatela famili hizkuntza gisa, ondoko belaunaldia sortzetik euskaldun izan dadin.

Horiek dira Euskal Herriaren berreuskalduntzeko baldintza nagusiak. Euskara bigarren hizkuntza egonez ederki hilen da irlandera edo latina bezala: zenbaitek ikasiko, baina inork ez erabiliko. Euskararen aldeko diglosia bat ezarriko dugu alor zabal bateko familien hizkuntza bilakatzen baldin bada. Ez da legerik, ez dirurik euskara bestela pizt dezakeenik. Euskal kul-

tura gure nahikundeak aitzinaraziko du eta erakundeak hor daude nahi horren laguntzeko. Familiek eta ikastetxeek behar dute euskal gogo hori goratu. Erdarak gizarte zabaleko indar kuantitatiboa bere alde du; Euskara familien eta gizarte txiki batzuen kartsutasunaren bidez berriz piztuko da.

E. B.

EL APRENDIZAJE DEL EUSKARA Y SU MOTIVACION L'APPRENTISSAGE DE L'EUSKARA ET SA MOTIVATION

El euskara, en poco tiempo, de primera lengua ha pasado a ser segunda.

A. Caracteres de la primera lengua

— Durante los primeros años el sistema nervioso permite hacerse con una lengua sin el esfuerzo de aprendizaje. Quien emprende el aprendizaje de una lengua después que se ha desarrollado, debe reelaborar estructuras nerviosas. Dejar de lado unos sonidos, aprender otros. Romper unos automatismos, crear otros. Ello requiere esfuerzo y repetición.

— La primera lengua es necesaria para la creación de la personalidad. Las palabras no solo constituyen un código. Están cargadas de sentimientos y referencias a las relaciones familiares que constituyen su primer entorno. El lenguaje familiar es toda una concepción del mundo y de la sociedad. La segunda lengua tiene motivaciones voluntarias. Para el euskaldun de origen es necesaria otra lengua. Pero el erdaldun puede vivir sin el euskara. La segunda lengua ofrece dificultades psicológicas especiales, ya que ofrece puntos de vista y modos de vida nuevos. Una segunda lengua y su mundo cultural son una especie de destierro.

— La lengua materna se aprende por la vida paulatinamente, conforme va captando el mecanismo de los símbolos. La segunda lengua, en cambio, exige el aprendizaje de un código y su utilización en las diversas circunstancias y relaciones. La experiencia organizada en la lengua materna se vuelve a verterla en nuevos moldes.

— Desde el punto de vista lingüístico, gradualmente para los tres años el niño logra el dominio básico de una lengua. Sin aprender sabe las leyes gramaticales que poco a poco le irá desglosando la escuela. Por el contrario la segunda lengua no se puede aprender sino parte por parte.

B. Motivaciones para el aprendizaje de la segunda lengua

Después de los 15 años el alumno es capaz de captar las motivaciones sociales para aprender una lengua, como la identidad vasca, cultura, etc. He aquí tres principios pedagógicos fundamentales que se derivan de las características especiales de la segunda lengua.

— Dadas las dificultades que entraña su aprendizaje, hay que procurar que se lleve a cabo de la forma más atractiva posible, como por juego.

— Hay que procurar crear un entorno vasco. Se puede lograr utilizando elementos folklóricos y estéticos, expresándose en euskara durante las lecciones, creando relaciones amistosas en la escuela, etc.

— Cuanto más difícil es una lengua mejor hay que planificar su estudio gradual, teniendo en cuenta la edad.

Última reflexión

De la diferencia existente entre el aprendizaje de la primera lengua y el de la segunda se derivan las siguientes consecuencias: 1) Que los eraldunes aprendan el euskara lo más temprano posible. 2) Que cuando se casen empleen en la familia el euskara, para que la generación siguiente lo posea como primera lengua. Ambas condiciones son necesarias para el resurgimiento del euskara. Este no queda asegurado ni por una legislación favorable ni por el dinero.

En peu de temps, l'euskara est passé de première langue à deuxième langue.

A. Caractères de la première langue:

— Pendant les premières années le système nerveux permet d'acquérir une langue sans fournir l'effort de l'apprentissage. Celui qui entreprend l'apprentissage d'une langue après s'être développé, doit élaborer à nouveau des structures nerveuses. Il doit laisser de côté quelques sons, en apprendre d'autres. Il doit rompre quelques automatismes, en créer d'autres. Ceci exige des efforts et des répétitions.

— La première langue est nécessaire pour la création de la personnalité. Les mots ne constituent pas seulement un code. Ils sont chargés de sentiments et de références aux relations familiales qui constituent son premier milieu. Le langage familier est toute une conception du monde et de la société. La seconde langue a des motivations volontaires. Pour le basque d'origine une autre langue est nécessaire. Mais le non-bascophone peut vivre sans l'euskara. La deuxième langue présente des difficultés psychologiques particulières, puisqu'elle présente des points de vue et des modes de vie nouveaux. La deuxième langue et son monde culturel sont une sorte d'exil.

— La langue maternelle s'apprend peu à peu au cours de la vie, tandis qu'elle capte le mécanisme des symboles. Par contre, la deuxième langue exige l'apprentissage d'un code et son utilisation dans les diverses circonstances et relations. Il faut recréer l'expérience organisée dans la langue maternelle dans de nouveaux modèles.

— Du point de vue linguistique et graduellement, l'enfant acquiert pour ses trois ans la maîtrise fondamentale d'une langue. Sans les apprendre, il connaît les lois grammaticales que, peu à peu, l'école lui enseignera. Par contre, on apprend la deuxième langue partie par partie.

B. Motivations pour l'apprentissage de la deuxième langue:

Après ses quinze ans l'élève est capable de capter les motivations sociales pour apprendre une langue, aussi bien que l'identité basque, culture, etc.

Voici trois principes pédagogiques fondamentaux qui découlent des caractéristiques spéciales de la deuxième ligne.

— Vu les difficultés qu'entraîne son apprentissage, il faut essayer de l'enseigner de la façon la plus attrayante possible comme s'il s'agissait d'un jeu.

— Il faut essayer de créer un environnement basque. On peut y arriver en utilisant des éléments folkloriques et esthétiques, en s'exprimant en basque pendant les leçons, en créant des relations amicales dans l'école, etc.

— Plus une langue est difficile, plus il faut planifier son étude graduelle, en tenant compte de l'âge.

Dernière réflexion: de la différence qui existe entre l'apprentissage de la première langue et celui de la seconde on en tire les conséquences suivantes: 1.º) que les non-bascophones apprennent le basque le plus tôt possible, 2.º) que lorsqu'ils se marient, ils utilisent dans la famille l'euskara, pour que la génération suivante la possède comme première langue.

Ces deux conditions sont nécessaires pour la renaissance de l'euskara. Celui-ci n'est assuré ni par une législation ni par l'argent.